

Agency en structure in de ervaringen van jongeren: een andere kijk op de verklaring van jeugddelinquentie

Sofie Troonbeeckx^{*1}, Johan Put^{**2} & Stefaan Pleysier^{***3}

Samenvatting

De talrijke modellen en theorieën voor de verklaring van jeugddelinquentie focussen telkens op één of meer structurele factoren, maar verwaarlozen het belang van de jongere zelf en zijn agency of actorschap in het proces van delinquentie. Recent criminologisch desistance-onderzoek benadrukt agency in het proces van ‘desistance’ (stoppen met delinquentie), maar biedt geen helder kader om de betekenis en verklarende waarde van deze concepten voor de start van jeugddelinquentie te duiden. Het voorgestelde onderzoek tracht op basis van theorievorming uit verschillende disciplines en op basis van kwalitatieve interviewdata van jongeren die in Vlaamse jeugdinstituten verblijven een geïntegreerd kader te ontwikkelen van agency en structure en te duiden hoe deze elementen kunnen bijdragen tot de verklaring van jeugddelinquentie.

Kernwoorden

Agency, structure, criminologie, jeugddelinquentie, kwalitatief onderzoek

* sofie.troonbeeckx@law.kuleuven.be

** johan.put@law.kuleuven.be

*** stefaan.pleysier@law.kuleuven.be

1 Doctoraatsstudent, Leuven Instituut voor Criminologie, KU Leuven en wetenschappelijk medewerker, Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

2 Gewoon hoogleraar, Instituut voor Sociaal Recht en Leuven Instituut voor Criminologie, KU Leuven

3 Hoofddocent, Leuven Instituut voor Criminologie, KU Leuven

Inleiding: relevantie van een criminologisch onderzoek naar agency en structure

In de sociologische literatuur zijn de concepten ‘agency’ (hier begrepen als het handelen op basis van een zekere keuze en power) en ‘structure’ (hier begrepen als het geheel van beïnvloedende factoren buiten het individu) vertrouwde noties, doch in de criminologie is hier slechts recent aandacht voor.¹ Het voorgestelde onderzoek tracht een kader te ontwikkelen dat toelaat agency en structure te begrijpen en te onderzoeken in de criminologie en gaat de mogelijke verklarende waarde van de noties agency en structure na voor de verklaring van jeugddelinquentie. Hierbij wil het onderzoek ingaan op enkele lacunes. Ten eerste zijn er in verschillende disciplines reeds veel woorden geschreven over de noties agency en structure. De meeste bijdragen zijn van theoretische en fundamentele aard, met minder aandacht voor een toepassing van deze noties voor de verklaring van concrete acties (Hitlin & Elder, 2007). Deze bijdrage gaat op zoek naar een kader dat toelaat beide concepten en hun interrelatie te begrijpen en empirisch te onderzoeken. Ten tweede blijft veel van deze literatuur algemeen met betrekking tot het type actie waarvoor de noties agency en structure een verklaringskader kunnen bieden. Auteurs in de psychologische traditie wijzen echter op de verschillende werking van het concept agency naargelang de te verklaren actie (Bandura, 2001). In dit artikel worden de concepten agency en structure gebruikt om één specifiek type actie te duiden, namelijk de acties die vallen onder de noemer delinquentie. In dit verband is, ten derde, het bestaande recente onderzoek naar agency en structure binnen de criminologie hoofdzakelijk ontwikkeld in de ‘desistance’-literatuur, waarbij de focus ligt op de verklaring van het stopzetten van criminaliteit. In dit onderzoek worden de concepten evenwel onderzocht voor de start van delinquentie, zijnde het proces van starten met delinquente feiten. Tot slot kunnen deze concepten een verschillende betekenis hebben naargelang de leeftijdsfase waarin men zich bevindt (zie Barry, 2010). Daarom richt het empirische luik van deze bijdrage zich specifiek op jongeren in de adolescentie en in de jongvolwassenheid.

Dit artikel start met een korte uiteenzetting van enkele theorieën van agency en structure uit verschillende disciplines, die een initieel idee geven van hoe deze concepten kunnen worden geduid en hoe ze kunnen bijdragen tot de verklaring van delinquentie. Daarna worden de onderzoekdoelen geformuleerd en de gehanteerde methodologie toegelicht bestaande uit een thematische analyse van interviewdata van jongeren in jeugdinstellingen. Hierna volgen de resultaten van deze interviews, waarvoor de besproken theorievorming ‘*sensitizing concepts*’ vormden. Tot slot wordt in de discussie een kader voor agency en structure toegelicht dat op basis van de literatuur en van de data is ontwikkeld en dat toekomstige reflecties over deze concepten kan voeden. Hier wordt ook besproken op welke wijze de elementen van agency en structure in onze steekproef concreet bijdroegen tot delinquentie.

Achtergrond: agency en structure in de criminologie

Agency en structure in de criminologie

Het concept 'agency' duikt het laatste decennium op in verschillende criminologische bronnen. Deze inbreng kan beschreven worden als een aanvulling bij of als een nieuwe kijk op de verklarende omgevings- of 'structure'-variabelen die reeds gekend zijn in de criminologie. Agency krijgt in zekere mate reeds een plaats in de rationele-keuzetheorie en de klassieke ideeën rond verantwoordelijke actoren. De meeste etiologische theorieën ter verklaring van delinquentie focussen echter hoofdzakelijk op 'structurele' factoren buiten de controle van het individu, zoals sociale banden (zie Akers, 1997 voor een overzicht van deze criminologische theorieën). Recenter onderzoek naar de verklaring van delinquentie kent echter twee verschuivingen. De eerste verschuiving in theorievorming is deze van de etiologie of de start van het criminele traject naar het stopzetten, genaamd desistance, of de eindfase in het criminele traject. Hiermee is een tweede verschuiving waarneembaar in theorievorming van controlerende naar zelfdeterminerende krachten. Een eerste voorbeeld hiervan was het kwalitatieve onderzoek van Maruna (2001) in Groot-Brittannië. Hij vond dat een gebrek aan gevoelens van controle alsook machteloosheid meer werden aangegeven door daders die feiten bleven plegen dan door wie hiermee stopte. De gerelateerde rehabilitatietheorie van het 'Good lives-model' gaat er in essentie vanuit dat daders doelgericht direct of indirect delinquentie plegen om 'primary goods' zoals vriendschap en geluk te bereiken (Ward, 2002). Op basis van kwalitatieve interviews met daders vulden de Amerikaanse auteurs Giordano, Cernkovich en Rudolph (2002) en Sampson en Laub (2005) hun oorspronkelijke theorie met een focus op sociale banden aan met het concept van agency, hier omschreven als "the purposeful execution of choice and individual will" (Sampson & Laub, 2005, p. 37). Zowel bij het stopzetten als bij het volhouden van delinquentie medieerden de onderzochte mannen en vrouwen structurele keerpunten aan de hand van hun percepties en besluitvorming. Deze Angelsaksische studies nemen agency op als een belangrijke aanvulling, maar vormen nog geen volwaardige actietheorie van delinquentie. Een dergelijke actietheorie heeft Wikström (2006) ontwikkeld onder de naam 'situatonele actietheorie' (SAT). Agency krijgt op dubbele wijze een plaats in de SAT. In de eerste plaats is het concept deel van de 'persoon'. De 'persoon' en de setting, situatie en actie zijn samen de kernelementen van het situatonele model. Agency wordt dan omschreven als "powers to make things happen intentionally" (Wikström, 2006, p. 71). Daarnaast geeft Wikström (2006) aan dat agency mogelijk wordt gemaakt door het zogenaamde perceptie-keuzeproses. Dit proces bepaalt of een actie zoals delinquentie wordt gepercipieerd als een actie-alternatief, enerzijds, en of het ook wordt gekozen om te doen, anderzijds. Er zijn twee 'structurele' elementen van invloed op dit dubbele proces, namelijk de criminele beheptheid van een persoon (ideeën over, gehechte waarde aan, en capaciteiten tot juist of fout handelen) en zijn blootstelling aan bepaalde contexten (morele regels van de setting).

Het bestaande onderzoek naar agency in de criminologie helpt om een idee te krijgen van de betekenis en mogelijke meerwaarde van het concept ter verklaring van delinquente acties. Wat betreft de verklaring van delinquentie maken deze theorieën enerzijds duidelijk dat agency en structure geen tegengestelden zijn. De klassieke verklaringstheorieën - gericht op sociaaleconomische status, woonomgeving en sociale banden (zie Nuytiens, Christiaens & Eliaerts, 2007) - kunnen helpen om te duiden hoe deze structurele elementen van invloed zijn op het agencyproces. Een theorie van agency betekent evenwel dat het perspectief wijzigt waarmee we naar deze noties kijken: in plaats van een 'determinerende' rol toe te kennen aan deze variabelen, worden deze nu bekeken vanuit het perspectief van de actor zelf. Wat betreft de betekenis van het concept, wordt agency in de criminologische bronnen anderzijds besproken in termen van noties zoals macht, doelgerichtheid, keuze en wil. Hoewel deze termen een initieel idee geven van het concept, volstaat dit niet om een helder en volledig beeld te krijgen van wat het concept inhoudt en uit welke elementen dit bestaat. Eigen aan de wetenschap criminologie is het onderzoeken en integreren van ideeën uit andere disciplines voor de verklaring van het eigen onderwerp, delinquentie. Daarom gaan we hier in op twee theorieën die erg bekend zijn in respectievelijk de sociologie en de psychologie: de structuratietheorie van Giddens (1984), enerzijds, en de sociaal-cognitieve theorie van Bandura (2001), anderzijds. Hoewel beide theorieën vertrekken vanuit een andere invalshoek, overlappen ze op verschillende punten en vullen ze elkaar aan om zowel het proces van agency als structure te begrijpen (zie bv. Opong, 2014). In wat volgt worden de basis en de centrale elementen van beide theorieën toegelicht.

Inbreng uit de sociologie: structuratietheorie van Giddens

De structuratietheorie van Giddens (1984) is reeds eerder gebruikt als kader om agency en structure te begrijpen in de criminologie (Farrall & Bowling, 1999). Centraal in deze theorie staat de zogenaamde '*duality of structure*'. Dit betekent dat agency en structure niet extern zijn aan elkaar, maar dat zij twee ononderscheidbare aspecten zijn die werken via elkaar. Zo werken structurele beperkingen via de redenen die actoren hebben voor bepaalde actie-opties. Structure wordt dan ook omschreven als bestaande uit twee structurele eigenschappen, namelijk middelen (waarop actoren zich beroepen om hun doelen te bereiken) en regels (alledaagse regels die het menselijk bestaan mogelijk maken). Op deze wijze schrijft Giddens ook rationaliteit en motivatie toe aan actoren. Dit is volgens hem wel begrensd door de beperkte '*knowledgeability*' of capaciteit tot kennis van de actoren, waardoor intentionele acties ook niet-intentionele gevolgen zullen hebben. Het concept agency zelf wordt hier hoofdzakelijk begrepen als een capaciteit van actie. "Agency refers not to the intentions people have in doing things but to their capability of doing those things in the first place" (Giddens, 1984, p. 9).

Inbreng uit de psychologie: sociaal-cognitieve theorie van Bandura

De sociaal-cognitieve theorie van Bandura (1989, 2001) is een zeer gekende psychologische theorie. In tegenstelling tot de structuratietheorie wordt agency hier wel beschouwd in termen van intenties. “To be an agent is to intentionally make things happen by one’s actions” (Bandura, 2001, p. 2). Bandura onderscheidt vier kerneigenschappen van human agency op basis waarvan mensen zelf een rol spelen in hun eigen ontwikkeling, aanpassing en vernieuwing. Het eerste aspect, intentionaliteit, heeft betrekking op het vormen van plannen en strategieën om een bepaalde actie voort te brengen. Het tweede aspect, voorbedachtheid, verwijst naar het bepalen van doelen en geanticiperde uitkomsten. Een actie wordt dus voorafgegaan door een cognitieve voorstelling van wat de uitkomsten ervan kunnen zijn en specifiek of de actie zal leiden tot doelbereik. Het derde aspect, zelfreactiviteit, impliceert dat een persoon de uitoefening van zijn eigen acties zelf reguleert. Tot slot verwijst het laatste aspect, zelfreflexiviteit, naar de zelfevaluatieve aspecten van een persoon. Hij reflecteert bewust over zijn persoonlijke zelfeffectiviteit, de gronden en de betekenis van zijn acties en kan aanpassingen doen indien nodig.

Conclusie: theorievorming als richtinggevend voor het empirisch onderzoek

Bovenstaande theorieën, ideeën en concepten over agency en de relatie met structure geven richting aan de dataverzameling en daaropvolgende data-analyse. Zij zullen de ‘*sensitizing concepts*’ vormen die, in tegenstelling tot definitieve concepten, “(give) the user a general sense of reference and guidance in approaching empirical instances” (Blumer, 1954, p. 7). De data kunnen helpen om twee leemtes in de (criminologische) literatuur rond agency aan te vullen. Enerzijds maakt de verscheidenheid aan ideeën en uitgangspunten van de bestaande theorieën het moeilijk om hier één consistent kader uit te ontwikkelen. De verhalen van de jongeren kunnen duiden hoe deze verschillende elementen concreet spelen in hun ervaringen en hoe ze ingevuld kunnen worden. Anderzijds is er weinig literatuur voorhanden die duidelijk aangeeft hoe deze agency-elementen concreet bijdragen tot delinquentie. Hoe en in welke mate deze elementen belangrijk zijn, kunnen we ontdekken in de rijke ervaringen van onze respondenten met delinquentie. Daartoe is zowel de dataverzameling als de data-analyse zodanig uitgevoerd dat ze een open benadering mogelijk maken (zie verder).

Voorstelling van een kwalitatief onderzoek naar agency en structure in de criminologie

Onderzoeksdoelen en -opzet

Het empirische luik van dit artikel heeft een tweeledig doel. In de eerste plaats trachten we betekenis te geven aan bovenstaande theoretische concepten en een kader

te ontwikkelen waarin deze verschillende elementen van agency samenkomen. In de tweede plaats willen we nagaan op welke wijze deze elementen kunnen bijdragen tot de verklaring van delinquentie, en dus specifiek welke invulling van deze elementen in onze steekproef heeft geleid tot delinquentie.

Om een gerichte analyse mogelijk te maken, leggen we ons hier enkel toe op situaties die beantwoorden aan drie kenmerken. Ten eerste is de analyse enkel toegespitst op jongeren en jongvolwassenen. De hier beschreven elementen zijn dus vormgegeven vanuit de leefwereld eigen aan deze jonge leeftijd. Ten tweede wordt hier enkel gefocust op de etiologie of de start van delinquentie in de verhalen van de jongeren. Het proces van desistance of stopzetten is reeds uitvoerig behandeld in eerder onderzoek naar agency, maar over hoe deze agency-elementen vorm krijgen bij het begin van delinquentie is minder geweten. Tot slot is de onderstaande analyse enkel toegespitst op de feiten van jongeren die onder de noemer ‘vermogensfeiten’ vallen, zoals diefstal, inbraak, overval en verkoop van drugs. Omdat het desistance-onderzoek hier ook voornamelijk op focust, kan zo worden nagegaan of agency-processen ook waarneembaar zijn aan de start van dit type delinquentie.

Methodologie

Onderzoekseenheden

De noties van agency en structure zijn onderzocht in kwalitatieve interviews bij jongens in jeugdinstellingen.² Zo werden jongeren opgenomen die reeds zwaardere vormen van delinquentie hebben gepleegd. De jongeren zijn binnen de instellingen geselecteerd op basis van hun antwoorden op een eerder ingevulde vragenlijst, waarin zij ook aangaven al dan niet aan een interview te willen deelnemen. Op basis van de antwoorden kon in de steekproef gevarieerd worden in kenmerken van structure, leeftijd en gepleegde delinquentie. De steekproef bestaat uit 20 jongens die geplaatst werden in de open of gesloten afdelingen van de gemeenschapsinstellingen te Mol en Ruislede en in het detentiecentrum voor jongeren te Tongeren. Deze jongens hebben onder meer vermogensfeiten, geweldsfeiten en drugsfeiten gepleegd. Hun leeftijd varieert tussen de 15 en 21 jaar.³

Dataverzameling

De methode gebruikt om de thema's te onderzoeken bij onze onderzoekseenheden zijn kwalitatieve interviews. Agency wordt immers voornamelijk onderzocht aan de hand van kwalitatieve methoden, en specifiek vanuit een kader van ‘narratives’ of levensverhalen (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber, 1998; McAdams, 2012). De interviews van gemiddeld anderhalf uur vonden steeds plaats in een afzonderlijke gespreksruimte. Er was nooit een begeleider aanwezig bij het interview zelf en de vertrouwelijkheid werd gegarandeerd, zodat de jongens in alle openheid konden spreken zonder vrees voor negatieve gevolgen van de gegeven informatie. De interviews zijn semigestructu-

reerd te noemen, maar vertrekken volledig vanuit het verhaal van de jongere zelf. Er werd dus gestart met een aantal open vragen over hun levensverhaal, waarbij enkel de doorvragen gericht waren op de agencynoties vanuit de literatuur. Het is belangrijk dat deze noties grotendeels de spontane antwoorden vormden van de respondenten op de hoe- en waaromvragen van hun levensverhaal en dat weinig specifieke doorvragen nodig waren om tot deze thema's te komen.

Een beperking van interviews is dat respondenten hun verhaal per definitie retrospectief vertellen. De gegeven redenen voor een bepaald gedrag kunnen dus reeds vertekend of gerationaliseerd zijn wegens geheugeneffecten of sociale wenselijkheid. Hoewel tijdens het interview zoveel mogelijk geprobeerd is om deze effecten tegen te gaan, blijft deze subjectiviteit een kanttekening voor de kwaliteit van de resultaten. In kwalitatief onderzoek is deze subjectiviteit echter net de maatstaf voor kwaliteit. In de woorden van Seidman (2006, p. 26): "Because we are concerned with the participant's understanding of her experience, the authenticity of what she is saying makes it reasonable for me to have confidence in its validity for her". Waar de eigen beleving en interpretaties van jongeren het uitgangspunt zijn, kan er immers enkel naar validiteit in beleving worden gestreefd.

Data-analyse

Agency wordt in puur narratief onderzoek vaak afgeleid van de vorm waarin respondenten spreken over hun leven en acties. Door een beroep te doen op reeds gekende theorieën die elementen van agency onderscheiden, kan agency echter ook nagegaan worden op basis van de inhoud van deze verhalen. In een klassieke thematische analyse over de verschillende verhalen heen zijn thema's gezocht met de noties uit de theoretische kaders in het achterhoofd (Lieblich *et al.*, 1998). Een dergelijke analyse hoeft echter geen afbreuk te betekenen aan de rijke ervaringen en leefwereld van de jongeren. Door een open benadering van de data hebben de concepten net invulling en betekenis gekregen op basis van hun verhalen. De passages uit de verhalen van de respondenten zijn in een eerste fase zo open mogelijk gecodeerd, resulterend in een zeer groot aantal codes. Pas in latere codeerfasen zijn zij in verband gebracht met de theoretische noties uit de literatuur. Hierdoor zijn talrijke nieuwe elementen opgenomen die de kaders uit de literatuur hebben aangepast, verfijnd en geïntegreerd. Het codeerproces van de letterlijk getranscribeerde interviewdata gebeurde aan de hand van het softwareprogramma QSR NVivo. Teneinde de kwaliteit van deze rapportage te verhogen, worden citaten uit de verschillende interviewtranscripten weergegeven bij de verschillende resultaten (Silverman, 2001).

Resultaten: agency en structure in de ervaringen van jeugd-delinquentie

In de dataset gingen we op zoek naar de redenen van hoe en waarom jongeren beginnen met vermogenscriminaliteit. Met de noties van de literatuur in ons achterhoofd zagen

we in hoofdzaak twee processen van agency naar voor komen, die we keuze en macht noemen. Zoals zelfs de eenvoudige spreuk “willen, maar niet kunnen” aangeeft, is zowel een cognitief (keuze) als handelingsaspect (macht) belangrijk om tot een bepaalde actie te komen. Deze aspecten verhouden zich niet op een chronologische manier tot elkaar, maar leiden eerder simultaan tot een bepaalde actie. Er dient opgemerkt te worden dat deze analyse niet toelaat om de volledige complexiteit van de data weer te geven. Daarnaast zijn niet alle aspecten van toepassing op alle respondenten. Omdat de interviews vertrokken vanuit het verhaal van de respondenten zelf zijn deze aspecten immers niet op gelijke wijze behandeld. Samen bieden de besproken aspecten wel een beeld van hoe elementen van agency en structure ingevuld kunnen worden aan de start van jeugd delinquentie. In wat volgt worden zowel de keuze als het gevoel van macht besproken in de verhalen van de jongeren.

Wil tot delinquentie: een keuzeproces

Een aantal jongeren gebruikte het woord keuze zelf in hun verhaal, maar bij anderen werd hier specifiek naar gevraagd. In het algemeen antwoordden vrijwel alle jongeren hier positief op. Volgens hen hadden ze uiteindelijk nog steeds die ene fundamentele keuze ter beschikking bestaande uit twee alternatieven: doen of niet doen.

Interviewer: Met dat dealen, hebt ge, hebde zo het gevoel dat gij, dat dat echt zo uw keuze is zo?

Respondent: Jaja tuurlijk. Ale, pf.! Wacht UW keuze hoe bedoelde? Of ik er voor beslis, kies? (Interviewer: Ja) Ja gij beslist da zelf he. In mijn ogen, e, ik kijk zo van. Als ik vrij was, ofwel, slecht leven een beetje en euh geen risico's gewoon vrij alles. Ofwel geld maken en ja, risico da gij wordt gepakt he. Ma da had ik er wel voor over, uiteindelijk dan precies.

Dit citaat geeft weer dat keuze niet gewoon een ‘al dan niet’-kwestie is, maar pas inhoudelijk betekenis krijgt aan de hand van de aspecten die opgenomen worden in het keuzeproces en die samen leiden tot een bepaalde actie. De redenen van de jongeren die inhoudelijk in de weegschaal liggen bij de keuze om een bepaalde actie te stellen bevinden zich in twee verschillende groepen. Enerzijds, buiten de actie zelf, de doelen en andere uitkomsten die men verwacht te bereiken met bepaalde acties. Anderzijds, inherent aan de actie, hoe men staat tegenover deze vorm van delinquentie in termen van waarden.

Wat het hartje begeert: doelen en middelen

De jongeren geven in hun verhalen verschillende redenen weer voor het plegen van de vermogensfeiten: zij wilden hier namelijk bepaalde doelen mee bereiken. Een eerste type van doelen die de jongeren aangeven is extern aan de actie van delinquentie zelf. Zo zijn er twee groepen in te onderscheiden. Enerzijds spreken de meeste jon-

geren over materialistische doelen. Dit type criminaliteit wordt immers per definitie gepleegd om een doel te bereiken buiten het feit zelf: financiële opbrengsten of geld.

Respondent: Sommige jongens die, ja die plegen feiten voor drugs, sommige voor de kick, ... Pf, da hangt allemaal vanaf. Ikke, ik doe niks voor de kick of. Ik doe ALLEEN puur voor 't geld.

Geld blijkt niet enkel een doel, maar ook een middel tot de echte doelen hierachter: met het geld willen ze bepaalde goederen kopen. Onze respondenten spreken vooral over drie types goederen. Ten eerste zijn er jongeren die hoofzakelijk vermogensfeiten plegen om hun drugsverslaving te financieren. Ten tweede gebruiken jongeren het geld om hun gezin of familie financieel te ondersteunen. Dit is echter nooit de enige reden van de feiten, aangezien zij ook telkens behoren tot de derde groep. De derde groep is van toepassing voor het grootste deel van de jongeren. De doelen zijn hier te vatten onder de noemer '*the good life*'. Het omvat jezelf kunnen veroorloven om te kopen en te doen wat je wil, bestaande uit zowel materiële goederen zoals dure kledij als kunnen weggaan zoals uitgaan en vakanties.

Interviewer: En wat wou ge dan? Zeg is, wat waren al de dromen dat ge toen had?

Respondent: Feesten vooral. Gewoon zo dure kleren.

Interviewer: Welk merk?

Respondent: Ja. Ja merken mevrouw, Iceberg broeken, Moncler, Philippe broeken. Zo van die dinges. Op vakantie gaan. Ik zie zo iedereen op vakantie. Ik ben WEERAL thuis hier.

Anderzijds zijn er doelen die ook extern aan de actie zijn, maar niet materialistisch zijn ingegeven. Deze doelen zijn eerder van emotionele, psychische of sociale aard. Een voorbeeld is de reputatie en het respect door gekend te zijn als iemand die succesvol is in het plegen van dergelijke vermogensfeiten. Een ander voorbeeld zijn de enkele jongeren die uit delinquentie een gevoel van rebelleren ervaren. Zo rebelleren zij tegen hun ouders die hen hun eigen dromen opleggen of tegen 'het systeem' dat hen opsluit en weghoudt van hun familie.

Interviewer: En waarom, in 't begin, waarom wou ge er toen bijhoren?

Respondent: Ja euh omdat... Ik ben, hoe moet ik dat zeggen, ... ni graag zo... Euh. Ik ben ni, ik word ni graag genoemd van... euh x. Ik heb liever da ze zeggen 'die x'. Snaptge wa ik bedoel?

Beide types doelen staan evenwel niet volledig los van elkaar. Zo kan men via crimineel geld een zekere reputatie opbouwen in de buurt.

Respondent: Ik zie kleine gastjes in de buurt, die staan allemaal in de hoek, die kleine gastjes, gewoon kleine jongetjes begrijpte, 11-10 jaar. Gewoon zonder drank zonder niks, tis warm. Ik kom naar daar, ik haal geld naar boven. Alstublieft alstublieft. Begrijpte, ik ga ni, das vrijgevigheid, ik ga er ni over praten begrijpte? Maar, ik ben zo iemand, begrijpte?

Een tweede type van doelen zijn eerder intern aan de actie, de daad van delinquentie, zelf. De jongeren krijgen of ervaren dus meteen het doel bij het eigenlijke plegen van de feiten. Zo plegen respondenten ook feiten omdat ze die leuk vinden en/of voor de zogenaamde ‘kick’ die ze erdoor ervaren. Deze intrinsieke doelen zijn minder evident voor vermogenscriminaliteit, maar ze zijn hier toch ook van toepassing bij een aantal jongeren. Het is, op één uitzondering na, evenwel nooit het enige doel voor dit type feiten, maar het is voor deze jongeren een extra voordeel ervan.

Interviewer: En denk je dat als uw vader een beleid had van 50 euro per dag. Denk je dat je dan de nood had gevoeld om...?

Respondent: Dan had ik het nog gedaan. Dat geeft ook een kick.

Bovenstaande doelen zijn dus de uitkomsten die ze verwachten te bereiken met de vermogenscriminaliteit. Er zijn evenwel ook andere uitkomsten op te merken in de verhalen van de jongeren, naargelang of deze uitkomsten al dan niet intentioneel zijn. Bij de intentionele uitkomsten, zoals hierboven, is er sprake van doelbereik. Hierbij geven de jongeren aan dat ze bepaalde acties hebben gesteld omdat ze verwachtten hier de bedoelde doelen mee te bereiken. Zowel bij de keuze tussen conventioneel en crimineel gedrag als tussen de verschillende mogelijke types delinquentie, kiezen zij meestal voor het criminele actie-alternatief dat zij als het enige of het gemakkelijkste en het snelste percipiëren.

Respondent: Precies als ge weet, ge woont bijvoorbeeld in Antwerpen, ge kunt Antwerpen, euh, ge kunt de wereld rondgaan en ge kunt gewoon hiere, oprit nemen en naar Antwerpen gaan. Verstade? Da is zo met feiten, ge kunt er een maand voor werken, ge kunt er een MINUUT voor werken. Dat is altijd verleidelijk.

Daarentegen spreken de jongeren ook over gevolgen van hun gedrag die ze niet willen, de niet-intentionele uitkomsten. Dit zijn de nadelige risico's die gepaard gaan met criminaliteit. Het belangrijkste risico waarover ze spreken is het risico om gevat te worden door de politie. Dit is dus één van de elementen die ertoe kunnen leiden dat ze een bepaald feit net niet zouden plegen of dat ze dit anders zouden aanpakken. Een tweede risico waarover ze spreken is het gevaarlijke karakter van feiten plegen.

Respondent: Wij deden autoachtvolgingen, ale soms, wij zijn één keer gepakt juist op de moment dat wij uit een huis kwamen, wij hebben alles laten vallen, wij zijn vlug in de auto gekomen, de politie heeft op dat moment juist om de hoek gekomen, wij waren aan 200 per uur, 215 per uur op de autosnelweg aan het rijden. Dus op dat moment was de kans ook groot dat iemand een afrit neemt en boem, tegen ons, en we zijn tegen 200 per uur op de andere vangrail en we waren dood. We waren, we neemden enorm veel risico's. Dus dat moest gebeuren, en ik wist dat dat ging gebeuren. Maar op dat moment dacht ik gewoon 'dat is het risico van het vak', dat is zoals een overval, als je een overval doet, heb je het risico neergeschoten te worden. Als gij kiest om op het slechte pad te gaan, om crimineel te zijn, dan kiest ge dat.

Hoewel we in deze analyse focussen op de eerste feiten, willen we nog opmerken dat ook niet-verwachte uitkomsten van hun gedrag belangrijk zijn voor volgende delinquentie stappen. Gezien deze uitkomsten eerst niet geanticipeerd worden, spelen ze per definitie op het moment van het eerste feit geen rol bij de keuze tot een bepaald feit. Eenmaal hun acties dergelijke gevolgen hebben gehad, zijn ze wel gekend voor de actor en kan hij deze ook opnemen bij de keuze voor volgende delinquentie. Naargelang onze respondenten verder bewegen door hun crimineel traject maken ze dus aanpassingen en aanvullingen over hun inschatting van de mogelijke uitkomsten van hun feiten. Enerzijds kunnen deze onverwachte uitkomsten nadelig zijn, zoals de mogelijkheid om gevat te worden en het zware leven dat de criminele levensstijl soms met zich meebrengt.

Interviewer: En toen zei ge dan tegen uw nonkel 'Safi, het is genoeg voor mij'?

Respondent: Safi tis genoeg, ik ben zot aan het worden! Zot. Die meisje maakt mij zot van één kant, mijn nonkel van de andere kant. Euh, de politie van de andere kant. Die komen mij uitnodigingen sturen naar huis terwijl da ik niks heb gedaan. Begrijpte. Euh mijn vader maakt mij ook zot. Die zegt 'wa zij gij aant doen'. Woelah mijn hoofd was aant barden. En dan zeggen ze 'Waarom drinken mensen? Waarom roken mensen hasj?' Efkes weg! Laat mij met rust, laat mij met rust, ni normaal (wanhopig lachend)! Woelah ni normaal.

Anderzijds zijn er ook onverwachte uitkomsten van feiten die wel voordelig zijn. Zo ontdekten een aantal jongeren pas bij het plegen van feiten dat dit een kick met zich meebrengt die ze wel fijn vinden. Ook het uitblijven van gepakt worden verandert de inschatting dat dit kan gebeuren, waardoor ze vaak aan een aanhoudend en zelfs opbouwend proces van feiten beginnen dat enkel onderbroken wordt wanneer ze uiteindelijk toch gevat worden.

Interviewer: Ge kunt dat? Want ja, tijdens die paar maanden, had ge dan soms zo'n moment dat ge dacht van ja, 'waar ben ik eigenlijk mee bezig'?

Respondent: Eigenlijk ni mevrouw. Eerste week, da was panikeren 'gaan ze mij nu oppakken', das zo, ik ben een beginner, ik weet ni hoe dat moet. Na tweede, derde week, gewoon gaan.

Tot slot is de mate waarin bepaalde uitkomsten verwacht worden niet steeds duidelijk afgelijnd voor de jongeren. Het is belangrijk op te merken dat de feiten zelf bij een aantal respondenten eigenlijk in eerste instantie niet volledig doelgericht lijken te zijn. Bij deze jongeren is hun initieel doel plezier te hebben met nieuwe vrienden, maar als een meer of minder te verwachten uitkomst daarvan worden ze meegenomen in feiten. Deze delinquentie heeft dan op haar beurt weer andere positieve en negatieve uitkomsten die het verdere criminele traject kunnen beïnvloeden.

Inzake de invloed van structure op doelbepaling en uitkomsten zijn twee elementen opmerkelijk. In de eerste plaats zijn veel van de doelen van de jongeren - zoals re-

putatie en geld - eigenlijk op zichzelf van structurele aard. Reputatie heeft te maken met appreciatie door mensen of de buurt waaraan men belang hecht. Ook geld en materialisme zijn zaken die deel van zijn van de cultuur, en specifiek van de zogenaamde consumptiecultuur. Uit een aantal verhalen van de respondenten blijkt dat deze materiële doelen aan de start van het criminele traject ontstaan vanuit een soort verlangen om 'mee te zijn'.

Interviewer: En waarom wilt ge nog altijd dat geld? Voor dezelfde dingen?

Respondent: Ja, geld, waarom, voor de kleine dingen he mevrouw. ... Voor de kleine dingen, op te vullen (stil).

Interviewer: Hoe bedoelde, op te vullen?

Respondent: Ja, bijvoorbeeld, ja terug kleren te kopen, misschien, ja, ... ale materiaal, materialisme.

Vrijwel alle respondenten behoren bovendien tot gezinnen waar hun moeilijkere sociaaleconomische status niet toelaat dat zij zomaar alles kunnen krijgen van hun ouders. Sommige jongeren halen dit ook aan als een reden voor hun crimineel gedrag, in de zin dat zij geloven dat zij geen vermogensfeiten zouden hebben gepleegd indien zij uit een 'rijk' gezin kwamen. Een aantal jongeren geeft echter ook aan dat zij bewust geen geld willen aanvaarden van hun ouders en hun eigen geld willen verdienen.

In de tweede plaats blijkt structure ook te werken via emoties bij het ontstaan van bepaalde doelen. Zo ontwikkelen jongeren emoties van afgunst en jaloezie wanneer ze zien dat vrienden of buurtbewoners zichzelf allerlei goederen kunnen veroorloven. Daarnaast zien zij ook dat deze doelen bereikt worden via delinquentie, waardoor hun verwachtingen veranderen in het voordeel van delinquentie.

Interviewer: En wat was dan uw redenering? Vond ge dat, fout, wat dat ge deed?

Respondent: Ja mevrouw. Op begin, ik wist al 'ik ben fout bezig' maar, ik had gewoon geld nodig. Want ik was da zo beu, die tijd, zo rondhangen. Ik zie van mensen zwaar auto, die rijden rond. Die kunnen doen wat die willen, ikke ni, ik ben op de hoek. Ik was da allemaal beu gewoon.

Goed, slecht, en ergens ertussen: de waarde moraliteit

Naast wat men verwacht dat de feiten zullen opleveren, lijkt ook het gevoel over of de evaluatie van de jongeren van deze delinquentievorm belangrijk voor het al dan niet plegen ervan. De categorie waarden die bij uitstek belangrijk is bij het plegen van delinquentie heeft te maken met moraliteit. De respondenten bekijken de noties van goed en slecht vrijwel steeds in termen van het slachtoffer.

Interviewer: Bent ge daar mee bezig of dingen juist of fout zijn?

Respondent: Nee! (kleine lach). Euhm, juist en fout, ja, ik weet ni. ... Ik denk dat dat van iedereen zijn gevoel afhangt.

Interviewer: Wat is voor u juist en fout?

Respondent: Ja, is, rechtstreekse slachtoffers maken is voor mij bijvoorbeeld fout.

Daarnaast is er bij de jongeren niet zomaar een 'algemene moraliteit' van delinquentie, maar is deze afhankelijk van feit tot feit. Moraliteit lijkt grotendeels op drie manieren te spelen. Bij de eerste manier leidt het immorele karakter van bepaalde feiten, grotendeels vanwege het slachtoffer, tot inactie. Enerzijds geven deze jongeren aan bepaalde feiten gewoonweg niet te plegen - zelfs al zou het tot doelbereik leiden - wegens de schade voor het slachtoffer. Anderzijds zijn er bepaalde groepen van personen die zij bewust niet als slachtoffer kiezen. Dit zijn zowel door hen als 'zwakker' gepercipieerde personen - zoals vrouwen, personen met een functiebeperking, mensen met een lage sociaaleconomische status en ouderen - als mensen tot wie men zich verbonden voelt - zoals mensen van eenzelfde achtergrond en bekenden. De achterliggende reden achter beide lijkt de emotie empathie en de kennis over hoe hun feiten deze potentiële slachtoffers zouden raken.

Respondent:... Dat hij zei, 'kom we gaan een keer inbraak doen, ik ken sommige huizen, ik weet daar is een oude vrouw, daar kunnen we gaan inbreken'. Toen heb ik neen gezegd want mijn principe is, gelijk chacoche trekken enzo, zal ik nooit doen, en oude vrouwen zeker niet, want ik denk aan mijn oma. Dat kan ik gewoon ni. OK, ge moet dat normaal bij niemand doen. Maar als ik, ..., iets anders. Een, een ouder persoon zou ik bij niemand doen.

Bij de tweede manier weten de jongeren wel dat ze immoreel handelen, maar vinden ze dit bewust geen reden om geen feiten te plegen. Dit werd evenwel slechts heel uitzonderlijk aangegeven.

Respondent: Ik ga ook, ik ben ne mens zoals iedereen, ni iedereen doe snel, iets da in zijn eigen nadeel heeft. Iedereen ga wel, proberen in zijn eigen voordeel te trekken. Dus ik weet goed, als ik een feit ga plegen, ik KIES erom om dat feit te plegen, ik KIES erom om een slachtoffer te vallen, ik KIES erom om het foute te doen. Snapte? Als ik, tot wanneer de dag dat ik zeg 'ik kies erom om het GOED te doen', dan ga ik het goed doen, klaar snapte? Daarom, ik ben zo iemand.

In de verhalen van de jongeren trachten zij bij de meeste feiten op zijn minst het immorele karakter van hun feiten te negeren of rationaliseren. Deze derde manier ligt ergens tussen de twee bovenstaande. Zo plegen de jongeren wel verschillende acties die 'objectief' immoreel te noemen zijn, maar 'subjectief' trachten ze het immorele karakter ervan te neutraliseren. De meest gebruikte rationalisatie is de ontkenning van de schade voor het slachtoffer. Daarnaast is er vooral inzake de verkoop van (zeker soft) drugs bij enkele jongeren geen overeenstemming tussen de wet en hun eigen moraliteit.

Interviewer: Maar dealen?

Respondent: Nee, dealen is voor mij ni fout. Da is gewoon een ander, da is zoals gij, dees als als een, studie of bijverdienste, ik weet ni voor wa dees is, maar zoals u dat ziet, zie ik dat als mijn job. Da is gewoon een manier voor mij om te verdienen.

Enkele jongeren weerstaan tot slot actief een immorele of criminele identiteit door een onderscheid te maken tussen hun acties en hun persoon. Dit geeft ook weer dat

ze tijdens de feiten niet steeds stilstanden bij wat het plegen van dergelijke feiten eigenlijk betekent.

Interviewer: Want, ik vroeg van voelt ge u schuldig, ma, ge hebt ni het gevoel dat ge echt, ja, wat verstaat gij onder schuldig?

Respondent: Ja, da is zo, hoe moet ik dat uitleggen, dat is moeilijk, das zo. Een feit dat gij zelf hebt gepleegd, maar, ..., terwijl da ik ni van plan was snapt gij, da ik ni de bedoeling had snapt u? Da is gewoon zo. Terwijl da ik ni zomaar iets zou doen, van mensen stelen.

Uit de verhalen van de respondenten blijkt dat structure op verschillende manieren een invloed uitoefent op hoe moraliteit bij hen speelt. Een eerste manier is het morele kader dat significante anderen rondom de respondenten aanhangen en meegeven, waarvan de belangrijkste de ouders en vrienden zijn. Een moreel kader dat delinquentie goedkeurt kan bijdragen tot een normalisering van dat gedrag. Zo is er een verschil tussen de jongeren te merken naargelang hun ouders duidelijk tegen de feiten zijn, het impliciet gedogen of zelf een crimineel verleden hebben. Daarnaast is er bij de start van delinquentie vaak een verschuiving van een 'conventionele' vriendengroep - die gewoon naar school gaat en geen (zware) feiten pleegt - naar een 'criminele' vriendengroep die geregeld feiten pleegt. Er zijn ook enkele respondenten die bij dezelfde vriendengroep blijven en daarmee samen verder bewegen naar een crimineel traject.

Respondent: En euh moehiem ik ben opgegroeid in een buurt, sociale buurt, alleen Marokkanen, alleen rwina, gevecht daar, iets stelen, niemand heeft werk, iedereen dopt, iedereen ocmw, iedereen naar de kloten, euh, iedereen gebruikt jointjes, iedereen drugs, iedereen ik weet ni wa. E wa madam! Wa wilde gij dan da ik ga doen? (kleine lach) Wa wilt gij da ik ga doen? Ik ben opgegroeid met die gasten van mijn buurt.

Een tweede manier van structurele invloed is te merken in de rangorde van moraliteit ten opzichte van andere waarden. De 'structurele doelen' die te bereiken zijn met criminaliteit zoals geld en materiële goederen (zie hierboven) blijken vaak zo cruciaal voor de jongeren dat het immorele karakter van bepaalde daden hier niet tegen opweegt.

Respondent: Ik dacht ni aan hun. In begin wel maar nu ni meer. Ik denk ni 'stel u voor, ik breek ergens in, die ga thuishomen, die ga euh, gek worden, die ga verdriet hebben', ik denk er ni aan. Als ik daar geld zie, ik pak dat geld, ik ga feesten, snaptgij? (kleine lach) Ik denk ni aan hun. Ja.

Capaciteit tot delinquentie: een proces van macht

In de verhalen van de jongeren spreken zij vooral over hun redenen, het verloop, hun situatie, enzovoort. Aangezien hun verhalen hun eigen cognitieve interpretatie weergeven van wat er is gebeurd, is het niet verbazend dat pure handelingselementen minder prominent aan bod komen. Opvallend is evenwel dat de jongeren met betrekking tot de vermogensfeiten wel spreken over hun 'vermogen' tot het plegen van dit

type delinquentie. In het algemeen denken we misschien weinig aan delinquentie als iets waarvoor een zekere kunde vereist is, maar de jongeren uit onze steekproef geven aan dat het plegen van dergelijke feiten verschillende capaciteiten vereist. Zo is een zekere mate van lef, kunnen omgaan met stressvolle situaties en logisch nadenken nodig. Bovendien vraagt het plegen van delinquentie een subjectief geloof in het eigen kunnen om de feiten te plegen en om niet gepakt te worden.

Respondent: Ge ziet mensen rondom u, die hebben het goed, dan denkte 'waarom? als hij da kan, kan ik da toch ook, wat heeft hij meer als mij? Hij heeft geen drie handen, geen drie hoofden, hij heeft hetzelfde als mij. Hij wordt ni gepakt, waarom moet ik gepakt worden?'

Een dergelijk geloof in het eigen kunnen is veel waard voor deze jongeren. Voor de start van de feiten bevinden velen zich in een vrij machteloze situatie. Zo zijn hun verhalen gevuld met schoolfalen, weinig of geen hobby's waarin zij succesvol kunnen zijn en mislukken in het krijgen van een studentenjob. Zij blijken dus weinig tot geen macht te hebben om hun doelen te bereiken via deze conventionele middelen. Zij missen uiteindelijk ook de volharding om te proberen de conventionele manier te blijven volhouden. Hierdoor wordt delinquentie bij velen een mogelijke optie waartoe zij eventueel wel de nodige capaciteiten hebben.

Respondent: Awel in mei, ik zeg 'da kan mij echt ni meer schelen'. Ik wist, ik ga blijven zitten, kantoor, da was niks voor mij. Ik had slechte punten. Ik zeg, tijdverlies school. Ik heb da gedaan tot in september. Toen, da is gebeurd. ...

Interviewer: En daarvoor ging ge eigenlijk naar interims. Maar ge vond geen werk?

Respondent: Ja. Ik wou ook zwart, kan me ni schelen, maar ik had gewoon geld nodig maar niks, geen werk. Na een tijdje, gij werd dat beu, mevrouw. ... Ge hebt geen geld. En dan gaan dealen, mevrouw. En dealen da was zo heel makkelijk snel geld verdienen.

De invloed van structure lijkt hier te liggen in het faciliteren respectievelijk beperken van de mogelijkheid voor de jongeren om een bepaalde actie uit te voeren. Ten eerste is er bij de allereerste feiten vaak minder sprake van macht. Behalve een aantal jongeren die op zichzelf starten met feiten zoals een eenmalige inbraak of dealen, plegen de meeste jongeren hun eerste feit samen met (oudere) jongens die meer ervaring hebben met het feit en van wie zij leren hoe de feiten succesvol te plegen. Bij deze eerste feiten teren de jongeren eerder op de kennis van de anderen en ze lopen mee. Het is pas bij volgende feiten dat ze steeds meer capaciteiten en 'knowhow' ontwikkelen. Deze macht is voor de start van delinquentie niet enkel belangrijk in de zin van de capaciteit hebben om de feiten te plegen, maar des te meer in de zin van de capaciteit hebben om de feiten te weerstaan. Ook al zeggen veel respondenten dat zij niet beïnvloedbaar zijn, toch geeft een aantal van hen aan eerst te hebben geweigerd maar uiteindelijk toch te hebben toegegeven.

Interviewer: Ja, en dan, rolt ge in criminaliteit, maar hoe gebeurt dat dan? Was dat dan mensen dat ge op school zag of vrienden van de buurt?

Respondent: Ja, op school, en, buiten. Hoe, ik meer buiten ben, ik was meer buiten aan het hangen enzo, en daarna begin ik meer mensen te leren kennen. En van dan, begin ik met drugs gebruiken en zo gaat dat verder, snapt u, meer uitgaan, drugs, alcohol. In begin 'kom we gaan dat doen, we gaan dat doen', snapt u? In het begin zei ik 'nee nee, het is gevaarlijk, ik wil da ni doen, dat gaat me in de problemen brengen'. Daarna, terug elke keer, beginnen ze terug mij 'kom kom we gaan iets leuk'. Ik doe één keer mee, en, het was eigenlijk zo, het was gelukt.

Ten tweede was er door de ouders bij enkele respondenten te weinig controle of een te laks optreden, waardoor de jongeren enigszins vrij spel hadden om de acties te stellen die zij wilden. Een aantal jongeren geeft echter aan dat hun ouders wel alles deden wat ze konden, maar uiteindelijk machteloos waren ten opzichte van hun delinquente acties.

Interviewer: En lieten uw ouders u dan soms nadenken?

Respondent: Die wisten zeker da ik me iets slecht bezig was, maar die konden me ni stoppen eh. A men vader heeft me vaak buiten gegooid, ma da was het probleem, snapte? Die gooide me buiten maar ik had veel plaatsen om, pf, als ik wou, ik bleef een maand in een hotel, snapte? En ze wisten ook 'da is geen probleem'. Die zaten al buiten, maar die weten 'die jongen heeft daar toch geen interesse naar' snaptge, 'die trekt wel zijn plannetje, die vindt wel zijn weg'. Da da is ook waar ik spijt van heb, ik heb die mensen gelaten zonder oplossingen, die hadden geen oplossing, snaptge?

Tot slot gebeurt er tijdens de feiten bij veel jongeren een soort tegengesteld proces. Enerzijds voelen ze zich door hun capaciteit om feiten te plegen en door de voordelen die ermee gepaard gaan, zoals geld, steeds machtiger. Op deze manier kan het gevoel van macht ook een intrinsiek doel worden. Anderzijds werkt het feiten plegen ook 'verslavend' en geraken ze in enige mate de controle kwijt over het al dan niet blijven plegen van de feiten.

Interviewer: En wat is het verschil tussen uw vrienden en 'normale' mensen?

Respondent: Ja, als ge met vrienden bent, en die, hebben ook met u feiten gepleegd en gij bent die feiten gewoon, diefstal, criminaliteit, gewoonte snapt gij, dan wilt gij ook de beste zijn of ni?

Discussie

Onderzoek naar agency en structure is nog steeds een uitzondering in de criminologie. Het beperkte onderzoek dat zich hier toch reeds aan heeft gewaagd, mist een duidelijk kader dat de betekenis en de verklarende waarde van beide concepten duidelijk maakt. Aan de start van dit artikel hebben we beknopt enkele kaders met hun ideeën over agency geschetst. Daarnaast hebben we met deze ideeën in het achterhoofd een analyse weergegeven van verhalen van 20 jongeren over hun delinquente start. In deze discussie willen we de twee onderzoeksdoelen bespreken waarop deze analyse was ge-

stoeld. Enerzijds hebben we getracht een kader te ontwikkelen dat kan helpen om de verschillende bouwstenen van agency en structure in de verhalen van de jongeren te begrijpen en te integreren. Anderzijds zijn we op zoek gegaan naar welke invulling van de verschillende elementen concreet bijdraagt tot de verklaring van het starten met vermogensdelinquentie. Zo hopen we een idee te geven van hoe een kader van agency de verklaring van het hoe en waarom van delinquentie kan bevorderen.

Kanttekeningen bij het onderzoek

Voor we ingaan op de onderzoeksdoelen, dienen twee belangrijke kanttekeningen te worden besproken. In de eerste plaats zijn er kanttekeningen te plaatsen bij het ontwikkelde kader van agency zelf. Vanzelfsprekend zijn er andere kaders van agency mogelijk. We hebben evenwel getracht op basis van zowel de noties vanuit de literatuur alsook op basis van een rijke dataset een idee te krijgen van hoe elementen van agency ingevuld en begrepen kunnen worden. Zo trachtten we een initieel kader te ontwikkelen dat een nieuwe aanzet kan geven om agency empirisch te onderzoeken.

Een tweede kanttekening betreft de veralgemeenbaarheid van deze resultaten. Validiteit in kwalitatief onderzoek betekent nooit dat de resultaten zomaar veralgemeend kunnen worden naar de populatie (Silverman, 2001). De drie eigenschappen van onze onderzoeksgroep maken de resultaten evenwel nog specifiek. Volgend onderzoek dient na te gaan hoe de elementen van het agency-proces ingevuld worden in een steekproef van volwassenen, bij het stopzetten van delinquentie en bij andere feiten dan vermogensfeiten. Met betrekking tot dit laatste punt kunnen we opmerken dat vermogensfeiten per definitie meer georganiseerd zijn dan bijvoorbeeld geweldsfeiten, waardoor elementen als doelen en geanticiperde uitkomsten hier ook meer uitgesproken zijn. Deze resultaten kunnen dus niet zomaar veralgemeend worden naar andere feiten door jongeren. Daarnaast is de analyse hoofdzakelijk gebaseerd op verhalen van jongeren die veelvuldige en vrij zware vermogensfeiten hebben gepleegd. De agency-elementen bij jongeren die kleinere vermogensfeiten plegen zoals winkeldiefstallen, zullen waarschijnlijk anders ingevuld worden.

Een criminologisch kader van agency: terugkoppeling naar de onderzoeksdoelen

Hier schetsen we het kader dat op basis van de data is ontwikkeld, met terugkoppeling naar de literatuur om de elementen verder te duiden en naar de data om te verduidelijken hoe de elementen kunnen bijdragen tot delinquentie. Dit kader moet gezien worden als een voorlopig raamwerk dat een initieel idee kan geven van de betekenis en de verklarende waarde van de noties agency en structure voor delinquentie en dat verder moet worden ontwikkeld en onderzocht. Op basis van zowel de literatuur als de data is ons algemeen uitgangspunt dat agency en structure tot op zekere hoogte te onderscheiden zijn (Stones, 2005). In concrete acties versmelten agency en structure

evenwel in een proces waarbij actoren zich beroepen op de elementen aanwezig in de wereld rondom hen om zo hun actorschap uit te oefenen. Dit doet denken aan de dualiteit beschreven door Giddens (1984), doch het verschil ligt erin dat hier agency centraal wordt gesteld in plaats van structure. Een actor doet misschien wel een beroep op structure, maar hij heeft het zelfreflexief vermogen om andere elementen binnen de beschikbare structure aan te wenden (Bandura, 2001). Op basis van onze analyses en van de literatuur, kunnen we twee elementen onderscheiden: het cognitieve aspect (keuze) en het handelingsaspect (macht).

Cognitief element van agency: keuze

Het eerste element van agency is eerder cognitief, namelijk een proces van keuze. "The term agency is used in conflicting ways, but always has something to do with choice" (Marshall, 2005, p. 59). De verhalen van de jongeren zijn gevuld met beweegredenen en motivaties voor de feiten die zij hebben gepleegd. Dat zijn de bestanddelen op basis waarvan een keuze wordt gemaakt. Keuze betekent dat actoren kiezen tussen hun gepercipieerde actie-alternatieven. Dit idee staat ook centraal in de situationele-actietheorie van Wikström (2006), maar hij laat na om concreet in te gaan op wat dit proces juist inhoudt. In ons kader stellen we dat dit proces wordt ingevuld op basis van een meer of minder complex beslissingsproces (zie Payne, Bettman & Johnson, 1993). In dit beslissingsproces worden keuzes tussen actie-alternatieven gemaakt op basis van de inschatting van uitkomsten, zoals doelen, die deze actie-alternatieven zullen genereren en van de waarden op basis waarvan men leeft en handelt. De invloed van structure op dit element van agency werkt via de redenen voor actie, zoals deze doelen en waarden, voor een bepaalde actie. Volgens de structuratietheorie van Giddens (1984) werkt de beperkende en bevorderende invloed van structurele kenmerken door dienst te doen als redenen voor een bepaalde actie. De invloed van structure is dus beperkt tot de mate waarin zij de elementen in het keuzeprocess tussen actie-alternatieven beïnvloeden (Wikström, 2006). Hieronder gaan we in op de twee componenten die centraal staan in dit keuzeprocess van de jongeren: (1) doelen en (2) waarden.

In de eerste plaats zijn doelen belangrijk bij het handelen op basis van agency (Stryker & Burke, 2000). Concreet gaat het niet om de doelen op zich, die zich bevinden in de toekomst, maar op de cognitieve voorstelling van deze doelen in de vorm van een 'toekomstig zelf' (Oyserman & Markus, 1990). Agency impliceert dat de actor de actie kiest waarvan hij anticipeert dat die tot doelbereik zal leiden. Personen zijn namelijk gemotiveerd om de discrepantie tussen wie men nu is en wie men wil zijn te verminderen (Bandura, 2001). Wanneer iemand hierdoor overgaat tot een actie zoals delinquentie, vormen doelen op deze manier de redenen tot deze actie. Door een beperkte kennis of 'knowledgeability' kunnen acties evenwel ook onverwachte uitkomsten hebben (Giddens, 1984). Op basis van deze 'ongeachte uitkomsten' - zoals het uitblijven van gevat te worden door de politie - passen jongeren hun inschatting

van mogelijke uitkomsten aan. Dit beïnvloedt zo het verdere criminele traject van de jongeren.

Wat betreft het type doelen dat belangrijk blijkt voor de verklaring van delinquentie, blijkt uit de resultaten dat de jongeren in onze steekproef gemotiveerd worden door zowel extrinsieke als intrinsieke doelen. Extrinsieke doelen zoals geld en een materiële versie van 'the good life' zijn in onze steekproef de belangrijkste motivators voor het plegen van vermogensfeiten. De rol van structure ligt erin dat de doelen van jongeren en hun ideeën over hoe ze ze te bereiken, worden beïnvloed door de omgeving waarin de jongeren zich bevinden. Wanneer ze in hun buurt, vriendenkring of familie mensen kennen die materiële doelen bereiken via het plegen van vermogensfeiten, kunnen ze op basis hiervan hun doelen en verwachte uitkomsten aanpassen. Materialisme is een hoog goed in de huidige consumptiecultuur, waartoe ook jongeren die hier structureel minder toegang toe hebben een nood voelen. Hierdoor ervaren de jongeren een dubbele spanning die uiteindelijk kan motiveren tot vermogensdelinquentie. Enerzijds ervaren de jongeren een spanning tussen wie ze nu zijn en wie ze willen zijn, beschreven in de zelfdiscrepantie-theorie (Kiecolt & Mabry, 2000). Anderzijds is er een spanning tussen deze doelen en de beschikbaarheid van conventionele middelen om deze te bereiken, zoals beschreven in de straintheorie (zie Op de Beeck, 2012). Delinquentie wordt ook gepleegd om andere dan materialistische doelen in te lossen, zoals een fundamenteel verlangen naar erkenning. Ook hier is structure relevant in de zin dat vele jongeren deze erkenning niet kunnen bereiken via conventionele activiteiten zoals school en werken. Delinquentie is dan het enige of het gemakkelijkste actie-alternatief om die erkenning alsnog te bereiken. Hoewel intrinsieke doelen meer markant zijn bij het plegen van geweldsfeiten (zie Verdonck & Pleysier, 2013), worden ervaringen van plezier en kicks ook vermeld door enkele jongeren als reden voor vermogensfeiten.

In de tweede plaats worden mensen ook gemotiveerd tot '(in)actie' door waarden zoals moraliteit. De situationele actie theorie van Wikström (2006) toont aan dat de persoonlijke evaluatie van het morele karakter van delinquentie een erg belangrijke motivator is om deze acties al dan niet te stellen. Het is echter niet de enige motivator, zoals duidelijk gemaakt wordt door de notie 'morele motivatie' (Rest, 1994). Morele motivatie is de mate waarin morele waarden belangrijker worden gevonden dan andere waarden. Omdat geen enkele optie aan al onze waarden en doelen tegemoet kan komen, zullen keuzestrategieën uiteindelijk tot een compromis leiden (Payne *et al.*, 1993).

Uit de verhalen van de jongeren blijkt dat zij in hun keuzeprocessen wel een min of meer bewuste afweging maken tussen waarden en doelen. De waarde moraliteit kan ertoe leiden dat jongeren afzien van bepaalde feiten of deze op een andere manier plegen, zelfs als dit betekent dat ze daardoor moeten afzien van doelbereik. Moraliteit wordt door de jongeren hoofdzakelijk bekeken in termen van de schade voor het slachtoffer. Indien ze deze schade voor zichzelf kunnen rationaliseren of negeren, kan dit er echter wel toe leiden dat ze de feiten alsnog plegen (zie de neutralisatietechnieken van Sykes & Matza, 1957). Structure is belangrijk in die zin dat het morele kader van significante anderen rondom de jongeren door hen geïnternaliseerd kan worden. Zo kan de immoraliteit van bepaalde feiten geneutraliseerd en genormaliseerd wor-

den. Uiteindelijk hebben de jongeren echter veel feiten gepleegd, omdat het compromis in het voordeel van hun extrinsieke en intrinsieke doelen is beslecht. Deze doelen blijken zo fundamenteel voor de jongeren, dat het immorele karakter van de middelen hier niet tegen opweegt.

Handelingselement van agency: macht

Op basis van de literatuur en van de verhalen van de jongeren kunnen we een tweede element van agency onderscheiden, namelijk 'power' of macht. In tegenstelling tot het eerste, cognitieve element (keuze), betreft dit eerder een volitioneel of handelingselement van agency. Het gaat hier over de capaciteit om bepaalde dingen te kunnen doen of eraan te kunnen weerstaan. Het volstaat immers niet om een bepaalde keuze te hebben gemaakt en de intentie te hebben die te voltrekken. Deze keuze moet nog omgezet worden in een concrete handeling van de persoon (Giddens, 1984). Zo moet men zich in staat achten de delinquente actie uit te voeren of eraan te weerstaan. Deze macht kan op verschillende niveaus worden begrepen. Zo interpreteren Dietz en Burns (1992) dit op een macroniveau, aangezien zij spreken over het beïnvloeden van het gedrag van anderen of de inhoud van de cultuur. Gericht op de verklaring van individuele acties begrijpen wij dit echter op een microniveau, waarbij de macht van een persoon er reeds in ligt dat hij zijn eigen acties kan voortbrengen en zo zijn persoonlijke situatie kan veranderen (zie LeBel, Burnett, Maruna en Bushway, 2008). Een gelijkaardige persoonlijke en subjectieve interpretatie van macht is de notie van zelfeffectiviteit in de sociaal-cognitieve theorie van Bandura (2001). "Among the mechanisms of personal agency, none is more central or pervasive than people's beliefs about their capabilities to exercise control over events that affect their lives" (Bandura, 1989, p. 1175). Deze vorm is subjectief, aangezien zelfeffectiviteit enkel kan motiveren door het eigen geloof dat de acties van een persoon het gewilde effect zullen voortbrengen.

Ook in de interviews halen de jongeren elementen van hun eigen macht aan (Giddens, 1984). Uit de verhalen van de jongeren blijkt dat zij in de periode voor de feiten vaak falen in conventionele activiteiten zoals school of in het zoeken van een studentenjob. Omdat deze conventionele activiteiten hierdoor geen effectief actie-alternatief zijn om hun doelen te bereiken, proberen de jongeren criminele activiteiten, waartoe ze vaak wel in staat zijn. Het plegen van feiten vereist immers ook een zekere mate van macht, zoals lef hebben en een geloof in het eigen kunnen. De invloed van structure op dit tweede element van agency toont zich meer op een klassieke wijze. Het betreft de mate waarin de sociale omgeving van een persoon de mogelijkheid om een bepaalde actie uit te voeren faciliteert of beperkt. Iedereen is immers onderhevig aan invloeden buiten zichzelf die zijn controle over de situatie aantasten. Voor delinquentie zijn onder meer ouderlijke supervisie en beïnvloeding erg belangrijk (Warr, 1993). Bij onze steekproef bestaat de rol van structure op gevoelens van macht erin dat jongeren hun feiten vaak samen plegen met vrienden en dat deze vrienden hen bovendien verder aanleren hoe deze feiten te plegen.

Ook blijken de jongeren niet in staat om het plegen van delinquentie te blijven weerstaan indien hun vrienden hen daar steeds toe aanmoedigen. Ouders trachten daarentegen meestal een pro-sociale invloed uit te oefenen, maar hun controle is vaak niet afdoende om op te boksen tegen de wil van hun kinderen om bepaalde feiten te blijven plegen.

Van theorie naar praktijk: een algemene aanbeveling voor hulpverlening

Op basis van deze resultaten kan tot slot een algemene praktijkaanbeveling worden geformuleerd voor de preventie en aanpak van jeugd delinquentie. Om jongeren te doen afzien van delinquentie, kan hulpverlening gericht worden op de elementen van dit agencykader. Deze persoonsgerichte hulpverlening neemt niet weg dat er moet worden gewerkt aan een rechtvaardige verdeling en toegankelijkheid van structure-elementen, zoals ondersteuning in onderwijs, op de arbeidsmarkt en bij armoede. De volgende voorstellen zijn evenwel ook bruikbaar indien hun situatie een gegeven is: wanneer jongeren moeten handelen *binnen* de vaak moeilijke context waarin ze zich bevinden en waarbij hun enige mogelijkheid tot verandering ligt in zelf anders om te gaan met deze context. Hierbij wordt niet uitgegaan van de veronderstelling dat de jongeren in wezen geen delinquentie (meer) willen plegen, maar wel dat er net gewerkt moet worden aan de verandering van hun agency-elementen die pro-delinquentie zijn. Ten eerste kan inzake het keuzeproces gewerkt worden aan doelen, waarden en geanticipeerde uitkomsten van jongeren. De sleutel hiertoe ligt eventueel in het verhogen van de *'knowledgeability'* of de kennis van de jongeren. Zo kan gewerkt worden aan hun ideeën over wat een alternatief kan zijn van een *'good life'*. Men kan hen duidelijk maken dat de schade voor het slachtoffer reëel is en niet weggerationaliseerd kan worden en tonen dat er ook andere manieren kunnen zijn om hun doelen te bereiken. Hiertoe moet evenwel, ten tweede, ook aan hun macht worden gewerkt. Zo kan hulp op school, het zoeken naar vrijetijdsbesteding en het zoeken van studentenjobs hun capaciteiten voor conventionele activiteiten verhogen. Ook kan gewerkt worden aan strategieën die hun vermogen verhogen om delinquentie te weerstaan, door bijvoorbeeld concrete actieplannen te ontwerpen voor wanneer een dergelijke situatie zich zou voordoen.

Noten

1. In dit artikel wordt ervoor gekozen om met de Engelse termen 'structure' en 'agency' te werken. Mogelijke vertalingen, zoals 'structuur' en 'acterschap', worden hier niet gehanteerd om aan te sluiten bij de voorname Engelstalige literatuur rond deze concepten en omdat ander Nederlandstalig onderzoek ook gebruik maakt van deze Engelse termen (zie Nuytiens *et al.*, 2007).
2. Dit onderzoek is een deel van een ruimere doctoraatsstudie naar de centrale thema's van agency, structure en delinquentie bij zowel schooljongeren als jongeren in jeugdinstituten, waarbij voor beide groepen zowel kwantitatieve data via vragenlijsten als kwalitatieve data via interviews zijn verzameld.

3. De steekproef bevat een aantal jongvolwassenen boven de leeftijd van 18 jaar uit het detentiecentrum voor jongeren te Tongeren. Ten eerste zitten hier uithandengegeven jongeren die een straf kunnen hebben die reikt voorbij de leeftijd van meerderjarigheid. Ten tweede zitten hier zogenaamde primo-delinquenten die gestraft zijn voor feiten gepleegd boven de leeftijd van 18 jaar, maar in Tongeren hun straf uitzitten wegens hun jonge leeftijd.

Bibliografie

- Akers, R. (1997). *Criminological Theories: Introduction and Evaluation*. Los Angeles: Roxbury.
- Bandura, A. (1989). Agency in Social Cognitive Theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-84.
- Bandura, A. (2001). Social Cognitive Theory: An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- Barry, M. (2010). Promoting Desistance among Young People. In W. Taylor, R. Earle & R. Hester (Eds.). *Youth Justice Handbook: Theory, Policy and Practice* (pp. 158-67). Cullompton: Willan.
- Blumer, H. (1954). What is Wrong with Social Theory? *American Sociological Review*, 18, 3-10.
- Dietz, T. & Burns, T. R. (1992). Human Agency and the Evolutionary Dynamics of Culture. *Acta Sociologica*, 35(3), 187-200.
- Farrall, S. & Bowling, B. (1999). Structuration, Human Development and Desistance from Crime. *British Journal of Criminology*, 32(2), 253-68.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giordano, P. C., Cernkovich, S. A. & Rudolph, J. L. (2002). Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation. *American Journal of Sociology*, 107(4), 990-1064.
- Hitlin, S. & Elder, G. H. Jr. (2007). Time, Self, and the Curiously Abstract Concept of Agency. *Sociological Theory*, 25(2), 170-91.
- Kiecolt, K. J. & Mabry, J. B. (2000). Agency in Young Adulthood: Intentional Self-change among College Students. *Advances in Life Course Research*, 5, 181-205.
- LeBel, T. P., Burnett, R., Maruna, S. & Bushway, S. (2008). The 'Chicken and Egg' of Subjective and Social Factors in Desistance from Crime. *European Journal of Criminology*, 5(2), 131-59.
- Lieblich, A., Tuval-Mashiach, R. & Zilber, T. (1998). *Narrative Research. Reading, Analysis and Interpretation*. Thousand Oaks: Sage.
- Marshall, V. W. (2005). Agency, Events, and Structure at the End of the Life Course. *Advances in Life Course Research*, 10(?), 57-91.
- Maruna, S. (2001). *Making Good: How Ex-offenders Reform and Reclaim Their Lives*. Washington, DC: American Psychological Association Books.
- McAdams, D. P. (2012). Exploring Psychological Themes through Life-narrative Accounts. In J. A. Holstein & J. F. Gubrium (Eds.), *Varieties of Narrative Analysis* (pp. 15-32). Thousand Oaks: Sage.
- Nuytiens, A., Christiaens, J. & Eliaerts, C. (2007). Stoppen of doorgaan? Recent onderzoek naar 'desistance from crime' bij persistente (jeugd)delinquenten. *Panopticon*, 28(2), 41-56.
- Op de Beeck, H. (2012). *Strain en jeugddelinquentie. Een dynamische relatie? Een toets van twee centrale mechanismen uit Agnews General Strain Theory*. Den Haag: BoomLemma.
- Oppong, S. (2014). Between Bandura and Giddens: Structuration Theory in Social Psychological Research? *Psychological Thought*, 7(2), 111-23.

- Oyserman, D. & Markus, H. R. (1990). Possible Selves and Delinquency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59(1), 112-25.
- Payne, J. W., Bettman, J. R. & Johnson, E. J. (1993). *The Adaptive Decision Maker*. New York: Cambridge University Press.
- Rest, J. (1994). Background: Theory and Research. In J. Rest & D. Narvaez (Eds.), *Moral Development in the Professions: Psychology and Applied Ethics* (pp. 1-26). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sampson, R. J. & Laub, J. H. (2005). A Life-course View of the Development of Crime. *The Annals of the American Academy*, 602(12), 12-45.
- Seidman, I. (2006). *Interviewing as Qualitative Research. A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*. New York: Teachers College Press.
- Silverman, D. (2001). *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage Publications.
- Stones, R. (2005). *Structuration Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Stryker, S. & Burke, P. J. (2000). The Past, Present, and Future of an Identity Theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284-97.
- Sykes, G. M. & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of Delinquency. *American Sociological Review*, 22(6), 664-70.
- Verdonck, E. & Pleysier, S. (2013). De aantrekkelijkheid van geweld en gewelddadig gedrag bij Antwerpse en Gentse jongeren. In N. Vettenburg, M. Elchardus, J. Put & S. Pleysier (Eds.) *Jong in Antwerpen en Gent. Bevindingen uit de JOP-monitor Antwerpen-Gent* (pp. 317-37). Acco (Leuven).
- Ward, T. (2002). Good Lives and the Rehabilitation of Offenders: Promises and Problems. *Aggression and Violent Behavior*, 7(5), 513-28.
- Warr, M. (1993). Parents, Peers, and Delinquency. *Social Forces*, 72(1), 247-64.
- Wikström, P. O. H. (2006). Individuals, Settings, and Acts of Crime: Situational Mechanisms and the Explanation of Crime. In P. O. H. Wikström & R. J. Sampson. *The Explanation of Crime: Contexts, Mechanisms and Development* (pp. 243-90). Cambridge: Cambridge University Press.

Abstract

Numerous explanatory models and theories of youth delinquency focus on one or multiple structural factors, but neglect the importance of the youngster himself and his agency in the process of delinquency. Recent desistance research emphasises agency in the process of quitting crime but fails to provide a clear conceptual framework to study the meaning and explanatory value of agency and structure at the start of the delinquent process. Based on ideas from different disciplines as well as on qualitative interview data with youngsters who reside in juvenile institutions, this article aims to introduce an integrated framework of agency and structure and clarify how these elements can contribute to the explanation of youth delinquency.

Keywords

Agency, structure, criminology, youth delinquency, qualitative research
